

USA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
ONLINE CONFERENCE

ISOC
INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
ONLINE
CONFERENCES

INNOVATION
IN THE MODERN
EDUCATION
SYSTEM

25 NOVEMBER
2023 YEAR

USA, WASHINGTON

Info.interconf@mail.ru

www.interonconf.org

INNOVATION IN THE MODERN
EDUCATION SYSTEM

Part 35

NOVEMBER 2023

COLLECTIONS OF SCIENTIFIC WORKS

Washington, USA
25th November 2023

INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM: a collection scientific works of the International scientific conference (25th November , 2023) – Washington, USA: "CESS", 2023. Part 35 – 450 p.

Editorial board:

Martha Merrill, PhD Kent State University, USA

David Pearce, ScD Washington, D.C., USA

Emma Sabzalieva, PhD Toronto, Canada

Nikadambayeva Hilola Batirovna, Candidate of Pedagogical Sciences,
docent

Pirimov Akram Pirimovich, docent

Shodiyev Furqat Davranovich, Candidate of Technical Sciences, docent

Languages of publication: русский, english, казахша, o'zbek, limba română,
кыргыз тили, Հայերէն

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference "**INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM**". Which took place in Washington on November 35, 2023.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

© "CESS", 2023
© Authors, 2023

TABLE OF CONTENTS	
Dusiyarova Barno Shuhratovna <i>SOCIAL MEDIA ADDICTION: ITS MENTAL HEALTH CONSEQUENCES AMONG THE YOUTH AND LEGAL APPROACH TO IT</i>	11
U.Jurakulov M.M.Bayeshanov <i>ISLAMIC RULERS IN THE WORK OF V.I.DAHL.</i>	18
Turdiyev Jamoliddin Pardaboy o'g'li Qahramonov Mironshoh Sherali o'g'li <i>PROFESSIONAL TA'LIM JARAYONIDA EVRISTIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING MAQSADI VA MOHIYATI</i>	27
Islomboyev Rustambek Umidjon o'gli Sh.O.Mamayoqubova N.N. Zubaydova <i>INGLIZ TILIDA SPEAKING OSHIRISH USULLARI</i>	31
Турсунбаева Юлдуз Радж қизи <i>ЁШЛАРДА МУОМАЛА ОДОБИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ</i>	35
Nurmatova Pokiza <i>O'ZBEK MODERN SHE'RIYATI: FAXRIYOR SHE'RIYATINI QIYOSIY O'RGANISH</i>	40
G.T.G'aybullayeva Q.T.Boltayeva N.J.Rahmatova <i>TA'LIM VA TARBIYA O'QUV JARAYONINING AJRALMAS QISMI</i>	45
Umurzakova Nargis Muxtarovna Nuriddinova Farangiz Ulug'bek qizi <i>OTA-ONA VA BOLALAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR</i>	47
Akramboyev Rasuljon Adashovich Haydarov Muhsinjon Usmonjon o'g'li <i>NAMANGAN VILOYATI HUDUDIDA TARQALGAN DORIVOR O'SIMLIKLARDAN SHIFOBAXSH ICHIMLIKLAR TAYORLASH SUTLI QUSHQO'NMAS MISOLIDA</i>	52
Sherimmat Yarmanov Davronbek Bekchanov Mukhtarjan Mukhamediev Yuldash Takhirov <i>STUDYING THE SORPTION OF PB²⁺ AND NI²⁺ IONS ON MODIFIED RICE HUSK BIOSORBENT</i>	59
Olmosova Munisa Sherxon qizi <i>O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI</i>	74
Банноев Шокиржон Шарипжонович <i>МАҲАЛЛИЙ ОЗИҚ-ОВҚАТ БОЗОРИНИНГ ҲУДУДИЙ КЛАССИФИКАЦИЯСИ</i>	78

Sulaymonova SHaxzoda SHuhrat qizi O'RTA OSIYODA TA'LIM VA TARBIYA	82
Negmatova Dilafuz BADIY ADABIYOTDA ZONIM SO 'ZLARNING TASHBEH SIFATIDA QO'LLANISHI	86
Ergasheva Laziza Hotamova Jasmina Bobir qizi SHOULD A TEACHER BE STRICT OR FRIENDLY WITH STUDENTS?	92
Nodira Xikmatovna Azimova NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARIDA RIVOYATLARDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYASI	98
Nuratdinova Ilmira Muratbaevna MAMLAKATIMIZDA INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI TA'MINLASH VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI	103
Zairiyev Abdulhamid THE PROBLEM OF TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS	108
Teshaboyeva Nafisa Zubaydulla qizi G'aybullayeva Nozima Dilshod qizi COMPOUND WORDS AND PHRASES IN ENGLISH	115
Kodirov Ziyodulla Abdumukhtarovich Dadajonov Sharabidin THE INFLUENCE OF TECHNOLOGY FOR PREPARING COCOONS FOR UNWINDING ON THE QUALITY OF RAW SILK	121
Isag'aliyeva Fotimaxon BOSHLANG'ICH SINFLARDA FANLARNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN METODLARINING O'ZIGA XOSLIGI.	127
Raxmatullayeva Parizod Xolmamat qizi KONSTITUTSIYA MENING NAZARIMDA	132
Jalilova Charos Shamsiddin qizi Mavlonova Dilrabo Nizom qizi PENITSILLINNING TA'SIR ETISH DOIRASI	138
Mavlonova Dilrabo Nizom qizi Jalilova Charos Shamsiddin qizi YURAK MUSKULLARINING QISQARISH MEXANIZMI	140
Ro'ziboyev Ortiq Baxtiyorovich Raximova Shahnoza Nuraddinovna Sultonov Hayotjon Bahodir o'g'li Shonazarov Sarvarbek Maqsud o'g'li KVANT HISOBLASH MASHINALARINING ISHLASH PRINSIPLARI	142
Ro'ziboyev Ortiq Baxtiyorovich Raximova Shahnoza Nuraddinovna Sultonov Hayotjon Bahodir o'g'li Shonazarov Sarvarbek Maqsud o'g'li KVANT KOMPYUTERLARINING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI	149

<p>Абдумуталипов А.Б. Абдумуталипов Асилбек Боходиржон ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИИВ АКАДЕМИЯСИ КУРСАНТЛАРИНИНГ ЖАНГОВАР ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ЭРКИН КУРАШ СПОРТ ТУРИ ВОСИТАЛАРИ ОРҚАЛИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ</p>	155
<p>Abdukarimova Nodira " ASALARI HAQIDA "</p>	167
<p>Shukurova Robiya Husan qizi JAMIYATDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH</p>	169
<p>Yangiboyev Abdulaziz O`tkir o`g`li "SAUDIYO ARABISTONINING MUSULMON OLAMIDAGI SIYOSATI. SAUDIYO – ERON GEOSIYOSIY MUNOSABATLARI"</p>	175
<p>Sattorov Firdavs Ulug`bek o`g`li Abdiyeva Odina Xolnazar qizi Rahimjonov Jamshidbek Fayzullojon o`g`li GEOSIYOSIY JARAYONLARDA O`RTA OSIYODA BUYUK BRITANIYA VA ROSSIYA MANFAATLARI DOIRASINING TO`QNASHUVI VA UNING ASOSIY SABABLARI.</p>	180
<p>G`oziyeva Farangiz Umidjon qizi O`ZBEKISTONDA MUSIQA TURIZMI, UNING RIVOJLANISHI VA KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING O`RNI.</p>	185
<p>Normatov Nizamiddin Kamoliddin o`g`li Sirojiddin Mukhtorov THE ROLE AND IMPORTANCE OF USING FILES IN STORING LARGE VOLUMES OF DATA</p>	189
<p>Tagandurdiyeva Shasenem Qurbon qizi QADIMGI XORAZM TARIXIY-ME`MORCHILIK YODGORLIKLARI</p>	195
<p>Safarov I.U TASKS OF AUTOMATION OF INSTALLATION WORKS OF BUILDING STRUCTURES</p>	200
<p>Mengnarov Bakhrom Abdurasul o`g`li Raxmatova Zarnigor Bahodirovna SYNTACTIC STRUCTURE OF PROVERBS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES</p>	205
<p>Bozorova Ro`zigul Xurramovna HOZIRGI ZAMON PSIXOLOGIYA FANIDA SHAXS, INDIVID VA INDIVIDUALLIK TUSHUNCHALARI</p>	211
<p>Ismoilova Roziyaxon Umarjon qizi ISSUES OF PREPARING YOUNG PEOPLE FOR FAMILY LIFE</p>	216
<p>Safarova Ozoda Salom qizi LEADERSHIP CHARACTERISTICS OF CHILDREN OF JUNIOR SCHOOL AGE</p>	223
<p>Акбаров Рахматилло Файзуллаевич</p>	231

Усмоналиев Хусанбой Илхомжон ўғли Муродов Абдулхамид Ахаджон ўғли СУҒОРИЛАДИГАН МИНТАҚАЛАРДА ЭРОЗИЯДАН САҚЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ	
Eshqovvatova Dildora THE MAIN TYPES OF NONVERBAL COMMUNICATION ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	236
Kamolova Sevinch Abduqayumovna TIBBIY LABORATORIYA VA BIOLOGIYA TADQIQOTLARDA STATISTIK TAHLIL USULLARINI TANLASH	240
Durmanova Gulchehra Dusiyarovna, MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA OILADA EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYA BERISH	243
Turdiyev Azamat G'ayratovich MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALARDA MEDIAVOSITALARDAN FOYDALANISH METODIKASINI SHAKLLANTIRISH	249
Atamurodova Qunduzoy Abdug'aniyevna Meliboyeva Sojida O'ktamovna Norboyeva Roza Arslonovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH SAVODXINLIGI FANINING AHAMIYATI	253
Berdiev Sanjar Allanazarovich PREPARATION OF OLIGOMERS CONTAINING NITROGEN AND SULFUR BASED ON SODIUM TETRASULFIDE AND MELAMINE-CYANIDE ADDUCT.	259
Egamberdiyev Miravzal Bahodir o'g'li TURKIYA SIYOSIY ELITASINING RIVOJLANISH IERARXIYASI VA DINAMIKASI	262
Rahimov Abdulaziz Dilshod o'g'li UTILITARIZMNING IJTIMOIIY HAYOTDA TUTGAN O'RNI	268
Yusupova Maxpuza Numanovna Xakimjonova Odina Sobirjonovna Berdiyoroova Gulmira Abdumhammadovna Qo'ldashaliyeva Madina Ashuraliyevna UNRAVELING THE BIOECOLOGY OF VEGETABLE PESTS AND EFFECTIVE CONTROL MEASURES	274
Yusupova Maxpuza Numanovna Haydaraliyeva Mohinur Ikromaliyevna Ozodbayeva Naima Ulugbekovna Rozmetova Mehrshod Dilshodovna BIOECOLOGY OF COTTON PESTS AND THEIR CONTROL MEASURES	279
Rustamova Adash Eshankulovna THE MAIN COMPONENTS OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS	284
Ergashova Husnida Ibrohimovna Raxmonqulova Sadoqat Abdug'iyos qizi	287

<i>KALIFORNIYA QALQONDORINING BIOEKOLOGIYASI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI.</i>	
Nazarova Asal Alisher qizi <i>JADID ADABIYOTINI O'RGANISHDA NAIM KARIMOV IJODINING O'RNI</i>	290
Mirzaaxmedov Kamoliddin Mansurovich Rixsiboyeva Dilnavoz Uchqun qizi <i>KELAJAK ISTIQBOLI O'Z QO'LIMIZDA</i>	295
Тошпулатова Мухайё Бафоевна <i>ОКИСЛИТЕЛЬНЫЕ КРАСИТЕЛИ И ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ ПРИ КРАШЕНИЕ МЕХОВОГО ПОЛУФАБРИКАТА</i>	299
Джуроава Мухаббат Ибадуллаевна Насриддинов Улугбек Уткиржон угли <i>ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОЛИМЕРНЫХ МАТЕРИАЛОВ В ПРОИЗВОДСТВЕ КОЖГАЛАНТЕРЕЙНЫХ ИЗДЕЛИЙ</i>	303
Джуроава Мухаббат Ибадуллаевна <i>ВЫБОР МАТЕРИАЛОВ И КОЖИ ДЛЯ ЛЕТНЕЙ ОБУВИ</i>	307
Haidarov Shakhriev Shukhrat ugli <i>APPROACHES TO STUDYING THE PSYCHOLOGICAL HEALTH OF FUTURE ENGINEERS</i>	311
Satimova Malika Baxtiyarovna <i>SIYOSIY INSTITUTLAR</i>	318
Bo'riqulova Charos Shavkat qizi <i>SIYOSIY JARAYONLARNING MAKON VA ZAMON OMILLARI</i>	323
Abdushukurova Nigina Dilshod qizi <i>SIYOSIY ELITA REKRUTATSIYASIGA DOIR QO'LLANILADIGAN USULLAR</i>	327
Xujaqulov Abdulaziz Hakim o'g'li <i>UMUMKASBIY FANLARNI O'QITISH ORQALI TALABALAR TOMONIDAN SHAKLLANADIGAN TADQIQOTCHILIK QOBILİYATLARI</i>	331
Rashidov Abror Kubayev Shahobiddin <i>MILLIY IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH VA YUQORI IQTISODIY O'SISH SUR'ATLARINI TA'MINLASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI</i>	337
Usmonova Vasila Botirovna Kubayev Shahobiddin <i>O'ZBEKISTONDA ISHSIZLIK MUAMMOSI VA UNI HAL QILISH CHORA TADBIRLARI</i>	342
Tursunmurodov Sardorbek Abdulla o'gli Mahmudov Xudoyberdi Alisher o'g'li Ergashev Ozodbek Musurmon o'g'li <i>GEOSIYOSIY JARAYONLARDA YEVIROSIYO HARAKATINING SHAKLLANISHI VA TARQALISHI.</i>	349
Nishonova Dilafuz Tojimatovna <i>YOSHLARDA SOGLOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISH</i>	354

KONSEPSIYASI	
Rustamov B.I. Aslonova N. R. SANOATNING TABIATGA TA'SIRI	359
Rustamov B.I. Aslonova N.R. QORAKO'LCHILIKNING RIVOJLANISH TARIXI	364
Rustamov Bobir Ismatovich TODAY'S DEVELOPMENT OF KARAKOL SKINS	369
Jo'rayeva Maftuna ISLOMDA AYOLLARNING O'RNI	373
Мейлиева Кибирё Абдуллаева Мархабо Хушваков Шохбоз Шеров Маъруф Болтаевич ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОННИ БАРПО ЭТИШДАЁШЛАР ИЖТИМОЙЙ ҚАТЛАМИНИНГ ЎРНИ ВА РОЛИ	379
Mezliyeva Kibriyo Abdullayeva Marhabo Xushvakov Shoxboz Sherov Ma'ruf Boltaevich AHOLINI IJTIMOY HIMOYALASHDA MAHALLA VAKOLATLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	389
Xalimova Nafisa Nabijonovna THE EFFECT OF MINDFULNESS INTERVENTIONS FOR PARENTS ON PARENTING STRESS AND YOUTH PSYCHOLOGICAL OUTCOMES: A SYSTEMATIC REVIEW AND META ANALYSIS.	396
Khorunova Sabokhat INTEGRATED FOREIGN LANGUAGE LEARNING	401
Azizova Gulnora Shakirdjanovna EDUCATIONAL PRACTICE FOR IMPACTFUL TEACHING STRATEGIES THROUGH SCAFFOLDING METHOD	405
Radjabova Nargisa Ravshanovna THE ROLE OF ICT IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES	412
Adibakhon M. Saidkhonova OCCURRENCE OF ALLERGIC RHINITIS AND BRONCHIAL ASTHMA IN ENVIRONMENTALLY UNFAVORABLE AREAS	417
Mamatqulova Zilola Rejabaliyevna KULOLCHILIKKA DOIR NARSA-BUYUMLAR NOMINI ANGLATUVCHI TERMINLAR TADQIQI	420
Mamatqulova Zilola Rejabaliyevna Sharipova Gulchehra Erkinovna TILSHUNOSLIKDA TERMINOLOGIYA SOHASINING SHAKLLANISHI, KASB- HUNAR TERMINOLOGIYASINING ILMYIY-NAZARIY ASOSLARI	424

<p>Mamatqulova Zilola Rejabaliyevna Sharipova Gulchehra Erkinovna RISHTON KULOLCHILIGIDA QO'LLANILADIGAN TUPROQ, MODDAMA'DAN VA BOSHQA XOMASHYO NOMLARINI ANGLATUVCHI TERMINLAR</p>	<p>429</p>
<p>Mamatqulova Zilola Rejabaliyevna RISHTON KULOLCHILIK TERMINOLOGIYASIGA OID BIRLIKLARNING NOMLANISH TAMOYILLARI</p>	<p>433</p>
<p>Mamatqulova Zilola Rejabaliyevna KASB-HUNAR TERMINLARI TILSHUNOSLIKNING O'RGANISH OBYEKTI SIFATIDA</p>	<p>439</p>
<p>Mamatqulova Zilola Rejabaliyevna KULOLCHILIK TERMINOLOGIYASINING ETIMOLOGIK VA LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI</p>	<p>443</p>
<p>Jabbarova Nafisa Jumanazarovna Ibadullayeva Zubayda Otaboyevna MAKTABDAGI ZO'RAVONLIK OMILLARI</p>	<p>447</p>

ЁШЛАРДА МУОМАЛА ОДОБИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

Турсунбаева Юлдуз Радж қизи

Педагогика факултети

“Мақтаб менежменти” кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада Шарқона тарбиянинг муҳим жиҳати бўлган инсонлараро ўзаро мулоқот маданияти ва унга эришиш йўл-йўриқлари тўғрисида фикр юритилиб, тавсиялар берилган.

Таянч сўз ва иборалар: Шарқона тарбия, муошарат одоби, ўзаро мулоқот, саломлашиш маданияти, умуминсоний қадриятлар, миллатнинг руҳи, маънавий асослар, маданий ва маънавий мерос, Шарқ ва Ғарб донишмандлари.

Одамларнинг меҳр-оқибати, бир-бирларига нисбатан ўзаро ҳурмат эътиборда бўлишлари мулоқот жараёнида намоён бўлади. Халқимизда азалдан мулоқот саломлашиш маданиятидан бошланади. Саломлашиш турли халқларда ҳар хил амалга оширилади. Халқимизда саломлашиш ахлоқлилиқнинг юксак намунаси сифатида эътироф этилиб, унинг негизида умуминсоний қадриятларнинг устуворлиги, шу миллатнинг руҳий хусусиятлари, ўзаро муносабатларининг маънавий асослари, бўлажак мулоқотнинг характери, ўзаро ҳамкорлиги акс этади.

“Қуръони карим”да саломлашиш одоби мусулмон аҳлининг қатъий мажбурий бурчи тарзида баён этилади: “Эй мўминлар, ўз уйларингиздан бошқа уйларга то изн сўрамагунингизча ва эгаларига салом бермагунингизча кирмангиз. Мана шу сизлар учун яхшироқдир. Шояд ушбу эслатмадан ибрат олсангизлар” [2].

Аждодларимиз маданий ва маънавий мероси, улар яратган сўз, халқ тилининг туганмас бойлиги ёш авлодни тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади. Бу ўринда Абу Наср Форобий, Абу Абдуллоҳ ал-Хоразмий, Юсуф Хос Ҳожиб, Аҳмад Югнакий, Хисрав Деҳлавий, Абу Ҳамид Ғаззолий, Кайкобус, Шайх Саъдий, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ва бошқа Шарқ ва Ғарб донишмандларининг бой меросларида фарзандларни тарбиялаш ва камолотга етказиш асосий муаммо сифатида тарғиб қилинган. Улар сўзни ва нутқни таълим-тарбияда илоҳий неъмат ва ҳикмат деб билишган ҳамда ҳар бир сўзнинг ўз ўрни ва аҳамияти борлигини, тарбияда сўздан кучлироқ ва қудратлироқ нарса йўқлигини, тилга эътибор - элга эътибор

эканлигини, сўз сеҳри мўъжизалар ярата олишини таъкидлаб келганлар. Буларнинг барчаси мударрис ва шогирдларнинг самимий мулоқоти жараёнида амалга оширилган. Мударрислар баркамол ва тарбияланган инсоннинг ўнта нишонаси борлигини алоҳида таъкидлашган: — биринчиси: халқ тўғри деб топган нарсага нотўғри деб қарамаслик;

— иккинчиси: ёшлиқдан ўз нафсига эрк бермаслик;

— учинчиси: бировлардан асло айб қидирмаслик;

— тўртинчиси: ёмонлик ва омадсизликни яхшиликка йўйиш;

— бешинчиси: агар гуноҳкор узр сўраса, узрини қабул қилиш ва кечиримли бўлиш;

— олтинчиси: муҳожирлар ҳожатини чиқариш;

— еттинчиси: доимо эл ғамини ейиш;

— саккизинчиси: айбини тан олиш;

— тўққизинчиси: эл билан очиқ чеҳрали бўлиш;

— ўнинчиси: одамлар билан доимо ширин муомалада бўлиш.

Мулоқот Шарқона тарбияда ахлоқ қўрки саналган. Муаллим ҳар бир ўқувчининг қандай дунёқарашга эгаллиги, тафаккури, билим савияси, ҳаётга нисбатан муносабати одамлар билан ўзаро мулоқотида намоён бўлишини уқтиришган. Шарқ мутафаккирлари меросида мулоқот - азалдан инсонлар ўртасидаги ўзаро алоқа воситаси бўлган. Мулоқотнинг асосий қуроли тил ҳисобланган. Шунинг учун ҳам тил - алоқа қуроли сифатида таърифланади. Инсоннинг тили ширин, муомала маданиятига эга бўлса, қисқа вақт ичида халқ орасида обрў-эътибор топади. Кўп гапириш ҳеч қачон кишига обрў келтирмайди. Шунинг учун ҳам ўтмишда яшаб ўтган мутафаккирларимиз тилга, айтиладиган ҳар бир сўзга ҳурмат билан, ўйлаб ёндашиш лозимлигини уқтириб ўтганлар. Ўқитувчи “Сўз айтишдан аввал, ҳар дақиқада сўз ортидан келадиган оқибатларни ўйлаши керак (И.П.Павлов) [4].

Алишер Навоий адабий меросларида муомала маданияти, хушмуомалалик, тилнинг аҳамияти тўғрисида, ширинсўзлик ҳақида ноёб фикрларни баён қилган. Бугунги кунда ҳам бу фикрлар ўз аҳамиятини йўқотган эмас. «Тил ширинлиги - кўнгилга ёқимлидир, мулойимлиги эса фойдали. Ширин сўз соф кўнгиллар учун асал каби тотлидир» - дейди Алишер Навоий.

Ўқувчилар нутқини ўстиришда ўқитувчининг тил бойлиги муҳим аҳамиятга эга: бир томондан, ширин тиллилик ўқувчини ўқитиш ва тафаккурини ривожлантиришнинг муҳим омили бўлиб ҳисобланади.

Бундан шундай хулоса келиб чиқадики, ўқитувчининг тил бойлиги нутқининг образли, чиройли, жарангдор, намунали бўлишини таъминлайди, натижада ўқувчи диққатини ўзига жалб этади. Зотан, тил ва нутқнинг теранлиги, ўқитувчининг маҳоратини, маънавий бойлигини, ўқитувчилик қобилиятининг қай даражада эканлигини ифодалайдиган ўлчов, кўрсаткич ҳисобланади.

Америкалик шоир Рольф Эмерсон: “Нутқ қудратли куч: у ишонтиради, ундайди, мажбур қилади” дейди [5].

Шарқ мутафаккирлари ижодида тил ва нутқ воситалари орқали нотик, воиз, бадиҳагўй, қиссахон каби махсус санъат аҳиллари ва мударрислар диний, таълим-тарбиявий, исломий ақидаларни оммага синдиришгани, панд-насихатлар қилишгани баён этилади. Ушбу нутқ соҳиблари кенг қамровли билимга, бой ахборотга эга бўлишган. Алишер Навоий “Воиз олимнинг ўзи аввало ҳалол иш кўрувчи бўлишини, унинг наснҳатидан чиқмасликни” асарларида баён этган [6]. Шунинг учун тил ширинлиги ва нотиклик санъати устида ишлаш, нутқ маданиятини такомиллаштириб бориш ҳар бир ўқитувчининг энг асосий ижтимоий бурчи ва масъулияти ҳисобланади.

Таълим-тарбия жараёнида нутқнинг таъсир кучи ниҳоятда беқиёсдир. Ўқитувчининг тили нутқий қобилияти ўқувчиларнинг ўзларини тута билишларига, хулқ-автори ва фикр юритишларига улкан таъсир этувчи кучли воситалардир. Ўқитувчининг “тил бойлиги ва нотиклик санъати барча замонларда ёнма-ён яшаб келган” (А.П.Чехов) [4]. Унинг ҳис туйғуси, интилишлари, ирода ва эътиқоди нутқда акс этади. Ўқитувчи тил бойлиги билан ўқувчиларда хурсандчилик, руҳланиш, муҳаббат, Ватанга садоқат, ғазабланиш, нафратланиш ҳиссиётларини уйғотади, билим олишга ундайди. Шунинг учун ўқитувчи “тилнинг халқ ўтмиши, ҳозирги ва келажак авлодни буюк бир яхлитликка, тарихий, жонли бир жипсликка айлантирувчи энг ҳаётий, энг бой ва энг мустаҳкам восита” (К.Д. Ушинский) эканлигини унутмаслиги керак. Кишиларнинг бир-бирлари билан ўзаро муносабатларида ширинсуханлик, гўзаллик, сўзлашув оҳангидаги мулойимлик “Муошарат одоби” дейилади. Муошарат одоби инсоннинг гўдаклигида ота-она бағрида, оилада шакллантирилиши керак.

Жумладан, ал Форобийнинг “Фозил одамлар шаҳри” асарида асосий ғоя - фозил кишилар образи. У ким бўлишидан қатъий назар шоҳми, гадоми, оддий фуқароми фозил кишидир. Шаҳарнинг фозил кишилари бир-бирларига нисбатан хурмат ва иззатда бўладилар. Ота-она ва фарзанд, устоз ва шогирд, дўстлар, қариндошлар ўртасида

шарқона назокат, меҳр ва эҳтиром мавжуд. Форобий асарида бундан бир неча аср илгари ҳам ота-боболаримизнинг маънавияти нақадар юксак бўлганлиги ва бу авлодларга ўрнатилган бўлиши таъкидланади.

Демак, муошарат одоби нафақат миллий анъаналаримиз ва урфодатларимизнинг кўзгуси бўлган, балки дунёдаги барча халқларнинг ноёб инсоний фазилати сифатида эътироф этилган. Инсоннинг энг улуғ, лекин мураккаб ва машаққатли фаолиятларидан бири одамлар орасида, яъни жамиятда ўз ўрнини топиб яшашидир. Бу фаолиятнинг мураккаблиги шундаки, кўпчиликка қўшилиш, улар билан аҳил бўлиб яшаш учун инсонда шунга яраша муомала ва муносабат бўлиши керак. Муомала ва муносабатда ўқувчиларнинг дилига тўғри келмайдиган кўпол ва дилозор муносабат олиб борувчи ўқувчиларни ҳеч ким ёқирмайди. Ўқувчилар хушфеъл, ширинсухан, адолатпарвар, муомаласи ширин ўқитувчи ва тарбиячиларни дилдан ёқтиришадилар ва ҳурмат-эътибор қилишади.

Ўқитувчининг “ақл-заковати, фикри, ҳис-туйғулари, билими ва маданий савияси, тафаккури маълум даражада сўзда ифода этилади. Муомала маданиятида сўз ақлдан куч, тилдан ихтиёр олади” [1]. Чунки сўзнинг кудрати катга. Ўқитувчи ўз сўзига, тилига ниҳоятда эҳтиёткор бўлмоғи лозим. Энг аввало, ўқувчиларга муомала маданиятини, катталар олдида ўзини тутта билиши, гапини бўлмаслиги, ёши улуғларга гап қайтармасликни ўргатиш зарур. Мулоқот маданияти ҳамма жойда керак. Иш жойида, транспортда, уйда биз ким билан қандай муомала қилишни билишимиз зарур. Ўқитувчининг қанчалик билимли, ақл-заковатли эканлиги ўқувчилар ва уларнинг ота-оналари билан олиб борадиган мулоқоти орқали намоён бўлади. Одамлар бутун ички дунёсини, мақсадини, муомала ва муносабатларини бир-бирларига сўз ёрдамида етказадилар, амалга оширадилар. Шу туфайли сўзлашув муносабатлари ниҳоятда гўзал ва мулойим бўлишини ҳаёт тақозо этади.

Глобаллашув жараёнида таълим муассасалари педагог ходимлари олдида турган ўта масъулиятли вазифалар ҳам шундан иборат эканлигини унутмаслик керак.

ФҲЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Абдуллаев Ҳ. Яшил дафтар ҳикмати. -Т.: Ўқитувчи, 2000.

2. Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. - Т.: Ўзбекистон, 1992, 160 б.
3. Давлетшин М.Г. Замонавий мактаб ўқитувчисининг психологияси.- Т.: Ўзбекистон, 1999, 29 б.
4. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя.
5. Каримов И.И. Ўқитувчи, устоз, мураббий...: Талабалар ва ёш ўқитувчилар учун. Рисола. - Қўқон ДПИ, 2009, 99 б. 29.
6. Rakhmatilla Musurmonov1 In the Conditions of New Uzbekistan the Main Issues of Science and Modern Education Received 10/12/2022; Accepted 04/01/2023